

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№4

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 429 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 7-aprelda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate

Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor

Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor

Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor

Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)

Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)

Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan

Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer

Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor

Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)

Glazova Marina Viktorovna, Candidate of Economic Sciences (Moscow)

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor

Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)

Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE

Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Цифровизация социально-трудовых отношений: вызовы и перспективы для работников.....	18
Абдумухтаров Анваржон Акрамжонович	
O'zbekistonda faoliyat ko'rsatayotgan soliq to'lovchi yuridik shaxslarning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish masalalari.....	26
To'xtaboyev Nuriddin Isomiddin o'g'li	
Ecotourism in Protected Areas: A Literature Review.....	32
Ismoilova Maftuna Mamat qizi	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida xizmatlar sohasini rivojlantirishning hududiy xususiyatlari.....	38
Primova Shaxlo Jumayevna	
Statistik baholash va ekonometrik modellashtirish orqali biznes rivojlanish tendensiyalarini samaradorligini baholash.....	43
Xabibullayev Ibrohim, Saidova Marhabo Xabibullo qizi	
Tijorat banklarida xususiy kapital hisobi va auditini takomillashtirish.....	52
Qodirova Zilola Maxmud qizi	
Qo'shilgan qiymat solig'i ma'muriyatchiligining ilg'or xorij tajribasi.....	57
Erkayev Nodir Xudayberdiyevich	
O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari.....	71
Madraximova Zulfiya Nurmatovna, Ishankulova Komila Kurbanovna, Ortiqboeva Aziza Xolmurza qizi, Omonkulova Ro'zigul Akmaljon qizi	
Challenges and opportunities in implementing green economy indicators in uzbekistan's industrial sector under the fourth industrial revolution.....	76
Shodmonov Ruslan Golib ugli, Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich	
Rivojlangan mamlakatlarga ishchi kuchi oqimi va O'zbekiston mehnat bozoridagi o'zgarishlar.....	89
Tilabova Kumush Farhod qizi	
Mamlakatda "yashil" iqtisodiyotni rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	95
Yuldashboyev Azizulloh Bunyodbek o'g'li, Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich	
"Ta'lim muassasalarida moliyaviy resurslarni samarali rejalashtirish va boshqarish".....	101
Bauyetdinov M.J., Medetbayeva D.T.	
Enhancing utilization and minimization of renewable energy systems in uzbekistan.....	105
Toyrova Hamida Umedovna	
Tijorat banklari daromadini oshirishda aholining savodxonligi va xulq atvorining roli.....	114
Shakhlo Davirova	
2020–2024-yillarda o'zbekistondagi iqtisodiy o'sish dinamikasi.....	120
Akbarov Nodir, Ibodullayev Navro'zbek	
O'zbekistonda xalqaro moliyaviy institutlarning yashil moliyalashtirish jarayonidagi roli va strategik yo'nalishlari.....	125
Gulmira Axmadjonova Xabibulla qizi	
Sug'urta tizimiga raqamli texnologiyalarning ta'siri.....	133
Uzaqova Kamola Bexzodovna, Yahyoyev Bahridinxon Bahroil o'g'li	
Improving payment services practices in commercial banks: strategies for efficiency and security.....	138
Mamayusuf Abdusamatov	
Jahon moliya tizimi: asosiy tendensiyalar va rivojlanishning innovasion yo'nalishlari.....	143
Ataniyazov Jasurbek Xamidovich	
Повышение конкурентоспособности экологического туризма Узбекистана путём развития всесезонных горных туристических центров.....	150
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Xo'jalik yurituvchi subyektlar tashqi iqtisodiy faoliyatida valyuta operatsiyalarini takomillashtirish.....	157
Safarov Alisher Ibrohim o'g'li	

Oliy ta'lim tizimini miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari asosida baholashning kompleks metodologiyasi.....	163
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi	
Ko'chmas mulkni boshqarish samaradorligini baholashning uslubiy yondashuvlari	167
Mirdjalilova Dildora Shuxratovna	
Xizmatlar sohasini rivojlantirishda kichik biznesning ahamiyati va uning innovatsion rivojlantirishdagi muhim xususiyatlari	173
Ulmasova Oygul Baxtiyorovna	
Результаты долгосрочного прогнозирования и стратегического анализа эффективной организации современного управления жилищным фондом.....	178
Бердиева Дилфуза Ахатовна	
Improving long-term assets accounting and auditing	184
Gulboy Yusupov	
Davlat budjeti va xususiy sektor ishtirokida oliy ta'limni moliyalashtirishning optimal modeli.....	189
Bozorov Alisher Ro'zimurodovich	
Xufyona iqtisodiyotni qisqartirishda soliq islohotlari va raqamli texnologiyalar: O'zbekiston tajribasi va xalqaro yondashuvlar.....	193
Choriev Makhmayokub, Karimov Mamurbek, Xamrayev Olimjon, Urazov Mansur	
Bank aksiyalarining bozordagi narx dinamikasi va unga ta'sir etuvchi omillar	200
Nomozov Samandar Shuxrat o'g'li	
Sanoatda rivojlanish kafolati: moliyaviy boshqaruvni raqamli transformatsiya orqali avtomatlashtirish.....	206
To'qliyev Abdirauf Bahodir o'g'li	
Inson kapitalini rivojlantirishning jamiyat farovonligi, aholi daromadlariga ta'siri.....	214
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Анализ конкурентной среды: методология, примеры и этапы процесса.....	219
Садикова Раъно Абдуллаевна	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarning nazariy asoslari va ular bilan ishlash mexanizmining zaruriyati	225
Salixova G.J	
Iqtisodiyotda energiya xavfsizligiga erishishning xorij tajribasi.....	230
Samandarov Og'abek Alisher o'g'li	
Measuring methodologies of influence of the esg factors	235
Tolipova Feruza Alisherovna	
Совершенствование налогового администрирования в условиях экологически устойчивого развития.....	240
Омонов Отажон Журакулович	
Moliyaviy vositalar asosida erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirish strategiyasini takomillashtirish	249
Quziev Ravshan Ramazanovich	
Методологические аспекты внедрения управленческого учета в университетах Узбекистана.....	253
Каршиева Мохинур Олим кизи	
Budjet tashkilotlarida tovar-moddiy zaxiralar hisobini takomillashtirish (tibbiyot muassasalari misolida)	257
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
Умные города как фактор экономического развития.....	261
Нозима Кахрамоновна Хакбердиева	
Перспективы зеленого фактора экономического роста в Республики Узбекистан.....	266
Исламова Насиба Улугбек кизи, Абдурашидов Отабек Улугбекович, Мамасалиева Мукаддас Ибадуллаевна	
Qurilish korxonalarida sifat menejmentini joriy qilish mexanizmlarini takomillashtirish	270
Ergashev O'tkir, Saidov Mash'al Samadovich	
Xorazm viloyatida eksportni rivojlantirish uchun potensial imkoniyatlar va ularni baholash.....	275
Fozil Xolmurotov	
Maishiy xizmatlar sohasini davlat tomonidan tartibga solishning nazariy jihatlarini.....	282
Quliyev Begimqul Melikovich	

O'zbekiston hududlarida chakana kreditlashning o'sishi.....	289
Eshqobulova Charos O'roq qizi	
Empowering uzbekistan's grain enterprises: innovative strategies for sustainable growth and operational efficiency.....	292
Kurbanova Dildora Abdurakhmanovna	
Kapital investitsiyalarga doir axborotlarni xususiy kapital to'g'risidagi hisobotda aks ettirish uslubiylatini takomillashtirish	298
Boronov Bobur Farxodovich, Muxammadiev Zarrux Umarovich	
To'qimachilik korxonalarining yashil iqtisodiyotga o'tishi va yengil sanoat korxonalarini muqobil energiyadan samarali foydalanish yo'llari	303
Xolbekova Feruzaxon Rasulovna, Jalolova Aziza Jalol qizi	
Research on the effects of interest rate, inflation rate and gross domestic product (GDP) on the level of foreign direct investment (FDI) inflows (evidence from Uzbekistan).....	307
Azimov Shakhzod	
Organik mahsulotlar eksportini rag'batlantirishda maqsadli bozorlarga yo'naltirilgan marketing strategiyalari.....	314
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
Korxonalar iqtisodini barqarorligini ta'minlash masalalari.....	319
Abdullayev Maqsud Abdumaxmudovich	
Внедрение инновационных методов управления человеческих ресурсов в строительных компаниях.....	323
Джуроева Гузаль Шавкатовна	
Sug'urta zararlarini baholashda sun'iy intellektni qo'llash istiqbollari	328
Shoraximova Zilola Nasirdjonovna	
O'zbekiston Respublikasi mahalliy budjet tizimini moliyalashtirish masalalari	332
Qo'ldoshev Diyov O'rol o'g'li	
Raqamli texnologiyalar asosida raqamli ekotizimlar va ularning biznes-jarayonlarga ta'sirini aniqlashga ilmiy qarashlar tahlili	336
Suvanova Dilnoza Dilmurod qizi	
Innovatsion salohiyatni oshirish asosida qurilish materiallari sanoati korxonalarining boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish	342
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna	
Aholi turmush darajasini dinamik kontekstli normallashtirish va moslashuvchan vaznlar usuli orqali baholash	352
Xolto'rayev Islom Ilhomovich, Ollokulova Feruza Mansurovna	
O'zbekiston Respublikasida xufiyona iqtisodiyotini qisqartirish va mamlakat rivojlanishiga uning ta'siri.....	358
Baxtiyov Sherar Muzaffarovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini aholi tomonidan xarid qilish va kompensatsiya ajratish jarayonlarini raqamlashtirish hamda tizimlar integratsiyasi istiqbollari.....	362
Ochilov Abdujabbor Akramovich	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirish va aholi farovonligini oshirishda chet el tajribasining afzalliklari.....	369
Raxmatullayeva Shaxnoza Xamidovna, Akbarova Iroda Samatovna	
Qurilishda loyiha boshqaruvi konsepsiyasining mazmuni	375
Pulatov Shaxron Axmedovich	
Loyiha budjeti va uning ijrosini ta'minlash masalalari.....	379
Murodova Mohigul Chori qizi, Xamidov Odil Davurovich	
Qishloq xo'jaligidagi chorvachilik tarmog'ining iqtisodiy faoliyatini o'rta muddatli statistik prognozlarini tuzish (Andijon viloyati misolida).....	390
Iskandarov Davlatbek Xursanbekovich, Urishev Baxtiyov Abdusamatovich, Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
Innovatsion faoliyatning iqtisodiy samaradorligini baholash va rivojlantirish yo'llari.....	397
Qurbanov Tolmasjon Namoz o'g'li, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li, Holmirzayeva Gulruh Akbarovna	
Fond bozorida kompaniyaning investitsion jozibadorligini baholash uslubiyloti.....	403
Yulduz Usmanova	
Jahon bozoriga kirishda elektron bozorlarning ahamiyati.....	411
Hamroyeva Umida	

Comparative statistical analysis of foreign trade indicators of the Republic of Uzbekistan	415
Abdujalilova Bibisora Bakhodir kizi	
Yaxshi korporativ boshqaruv orqali aksiyadorlik jamiyatlarining kapital qiymatini oshirish: metodologik yondashuv.....	423
Urinov Bobur Nasilloevich	

YAXSHI KORPORATIV BOSHQARUV ORQALI AKTSIYADORLIK JAMIYATLARINING KAPITAL QIYMATINI OSHIRISH: METODOLOGIK YONDASHUV

Urinov Bobur Nasilloevich

Innovatsion menejment kafedrası mudiri
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada korporativ boshqaruv elementlarining kompaniya kapital qiymatiga ta'siri empirik jihatdan tahlil qilingan. Tadqiqotda mustaqil direktorlar ulushi, dividend siyosati va davlat ulushining darajasi asosiy omillar sifatida belgilandi. Metodologik yondashuv sifatida ko'p o'zgaruvchili regressiya modellari qo'llanildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, mustaqil direktorlar ulushining ortishi va dividend siyosatining barqarorligi kompaniya kapital qiymatini ijobiy jihatdan oshiradi. Aksincha, davlat ishtirokining yuqori bo'lishi kompaniya qiymatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari xalqaro empirik ishlar bilan solishtirildi va O'zbekiston bozoriga xos omillar hisobga olindi. Xulosa o'rnida korporativ boshqaruvni isloh qilish, xususiylashtirishni jadallashtirish, dividend siyosatini barqarorlashtirish hamda davlat ishtirokidagi kompaniyalarda boshqaruv mustaqilligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqildi.

Kalit so'zlar: korporativ boshqaruv, kapital qiymat, mustaqil direktorlar, dividend siyosati, davlat ulushi, empirik tahlil, boshqaruv mustaqilligi, O'zbekiston bozori.

Abstract: This study empirically analyzes the impact of corporate governance factors on the capital value of companies. The research focuses on the share of independent directors, dividend policy, and the level of state ownership as key determinants. A multivariate regression analysis was employed as the primary methodological tool. The findings reveal that an increase in the proportion of independent directors and the implementation of a stable dividend policy positively affect the capital value of companies. In contrast, a high level of state ownership negatively influences firm valuation. The results are compared with international empirical studies while considering market-specific features of Uzbekistan. The paper concludes with practical recommendations to enhance corporate governance reforms, accelerate privatization, promote sustainable dividend strategies, and improve managerial independence in state-owned enterprises.

Key words: corporate governance, capital value, independent directors, dividend policy, state ownership, empirical analysis, managerial independence, Uzbekistan market.

Аннотация: В данной статье представлен эмпирический анализ влияния элементов корпоративного управления на рыночную капитализацию компаний. В качестве ключевых факторов рассмотрены доля независимых директоров, дивидендная политика и уровень государственного участия. В качестве метода анализа использована многовариантная регрессионная модель. Полученные результаты показывают, что увеличение доли независимых директоров и стабильная дивидендная политика способствуют росту рыночной стоимости компаний. Напротив, высокий уровень участия государства оказывает негативное влияние на стоимость компаний. Результаты сопоставлены с международными эмпирическими исследованиями с учётом особенностей узбекского рынка. В заключение даны практические рекомендации по совершенствованию корпоративного управления, ускорению приватизации, внедрению устойчивой дивидендной политики и повышению управленческой независимости в государственных предприятиях.

Ключевые слова: корпоративное управление, рыночная стоимость, независимые директора, дивидендная политика, государственное участие, эмпирический анализ, управленческая независимость, рынок Узбекистана.

KIRISH

Zamonaviy global iqtisodiyotda aksiyadorlik jamiyatlari iqtisodiy o'sish, moliyaviy barqarorlik va investitsiya muhitining shakllanishida muhim o'rin egallaydi. Ularning faoliyati nafaqat kompaniya darajasida, balki milliy va xalqaro iqtisodiy tizimlar doirasida ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, bunday korxonalar uchun uzoq muddatli barqarorlikni ta'minlash, investorlar ishonchini mustahkamlash va kapital qiymatini optimallashtirish masalalari strategik ahamiyat kasb etadi.

Aynan shu kontekstdan kelib chiqib, “yaxshi korporativ boshqaruv” tushunchasi kompaniya faoliyatining samaradorligini oshirish, manfaatdor tomonlar o’rtasidagi munosabatlarni muvofiqlashtirish hamda uzoq muddatli iqtisodiy qiymat yaratishning poydevori sifatida ko’rilmoqda. Bugungi kunda ushbu tushuncha murakkab, ko’p qirrali va dinamik xarakterga ega bo’lib, kompaniya ichki tizimlarining samaradorligiga, tashqi investorlar bilan aloqalarning mustahkamligiga va umumiy bozor ishonchligiga bevosita ta’sir qiladi.

Mazkur tadqiqotda tanlangan uslubiy yondashuv asosida “yaxshi korporativ boshqaruv” tushunchasi zamonaviy yondashuvlar va xalqaro amaliy tajribalar asosida qayta ko’rib chiqiladi. U nafaqat kompaniya rahbariyati, kuzatuv kengashi va aksiyadorlar o’rtasidagi shaffoflik va hisobdorlik munosabatlarini, balki barcha manfaatdor tomonlar bilan uzoq muddatli, ishonchli va o’zaro manfaatli hamkorlik aloqalarini shakllantirish zaruratini o’z ichiga oladi. Korporativ boshqaruv, shuningdek, kompaniya qiymatini oshirishga qaratilgan strategik qarorlar qabul qilishni ta’minlovchi, tartibli va tizimli boshqaruv mexanizmi sifatida talqin etiladi.

Takomillashtirilgan ta’rifda korporativ boshqaruvning ijtimoiy mas’uliyat, moliyaviy shaffoflik, ichki nazorat, strategik rejalashtirish va bozor intizomiga asoslangan yondashuvlari keng qamrovda tahlil qilinadi. Ushbu yondashuv kompaniyaning barqarorligi va raqobatbardoshligini oshirish bilan birga, iqtisodiyotning umumiy rivojlanishida ham muhim rol o’ynaydi. Natijada, korporativ boshqaruv tizimi nafaqat ichki tashkilot faoliyati samaradorligini ta’minlash, balki tashqi manfaatdor tomonlar bilan o’zaro ishonchli va ochiq aloqalarni yo’lga qo’yish orqali global iqtisodiyotda faol integratsiyani kuchaytirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Korporativ boshqaruv sohasidagi adabiyotlar ushbu tushunchaning nazariy asoslari va amaliy jihatlarini qamrab oladi. Turli nazariyalar korporativ boshqaruvning muhim elementlarini yoritadi hamda kompaniya faoliyatining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi yondashuvlarni shakllantiradi.

Agentlik nazariyasi (Jensen & Meckling, 1976–yil) menejerlar va aksiyadorlar o’rtasidagi manfaatlar ziddiyatini kamaytirish uchun samarali boshqaruv mexanizmlarining zarurligini ta’kidlaydi. Empirik tadqiqotlar shuni ko’rsatadiki, mustaqil direktorlar kengashining mavjudligi (Byrd & Hickman, 1992–yil) hamda menejerlar uchun aksiyalarga asoslangan kompensatsiya (Mehran, 1995–yil) agentlik xarajatlarini kamaytirishi va kompaniya qiymatini oshirishi mumkin. Masalan, AQSh kompaniyalari ustida o’tkazilgan tadqiqotlar natijasida mustaqil direktorlarning ulushi 50 % dan yuqori bo’lgan kompaniyalarda aksiyadorlar daromadliliigi sezilarli darajada yuqori ekani aniqlangan (Bhagat & Black, 2002–yil).

Stewardship nazariyasi esa, menejerlarning aksiyadorlar manfaatlariga sodiqligi va kompaniya muvaffaqiyati uchun proaktiv harakat qilishi zarurligini ilgari suradi. Tadqiqotlar ko’rsatishicha, kuchli korporativ madaniyat va menejerlarning kompaniya bilan kuchli identifikatsiyasi yuqori samaradorlikka olib keladi (Daily & Dalton, 1994–yil). Masalan, Janubiy Koreyadagi ayrim oilaviy boshqaruvdagi kompaniyalar (chaebols) uzoq muddatli strategiyalarga sodiqligi va kompaniya rivojiga shaxsiy sarmoya kiritish orqali global miqyosda sezilarli yutuqlarga erishgan.

Stakeholder nazariyasi korporativ boshqaruvda faqat aksiyadorlar emas, balki barcha manfaatdor tomonlar manfaatlarini muvozanatlash zarurligini asoslaydi. Empirik tadqiqotlar natijalari shuni ko’rsatadiki, ijtimoiy mas’uliyatli korporativ siyosat (CSR) kompaniyaning reputatsiyasini yaxshilaydi, mijozlar sodiqligini oshiradi va uzoq muddatli barqarorlikka xizmat qiladi (Orlitzky, Schmidt & Rynes, 2003–yil). Masalan, “Patagonia” kompaniyasi ekologik barqarorlikka sodiqligi orqali kuchli brend imidjini yaratishga erishgan va mijozlarining sodiqligini ta’minlagan.

Resursga bog’liqlik nazariyasi esa korporativ boshqaruvning kompaniyani tashqi resurslar bilan ta’minlashdagi rolini yoritadi. Tadqiqotlarga ko’ra, kuchli aloqalarga ega bo’lgan direktorlar kengashi kompaniyaning moliyaviy resurslar va strategik sherikliklarga kirishini osonlashtiradi (Carpenter & Westphal, 2001–yil). Masalan, ko’plab startap kompaniyalari dastlabki rivojlanish bosqichida venchur kapitalini jalb qilish uchun nufuzli investorlar va soha ekspertlarini o’z direktorlar kengashiga jalb qiladilar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ilgari surilayotgan “yaxshi korporativ boshqaruv” konsepsiyasining nazariy asoslarini chuqur tahlil qilish va uning amaliy jihatdan asoslanganligini ta’minlash maqsadida sifatli hamda miqdoriy tadqiqot usullarining uyg’unlashgan yondashuvidan foydalanildi.

Birinchiidan, korporativ boshqaruvning nazariy asoslari, ilgari o’tkazilgan empirik tadqiqotlar, xalqaro normativ hujjatlar (jumladan, OECD tamoyillari, BMT Global Shartnomasi), korporativ boshqaruv kodekslari va ilg’or amaliyotlar tizimli ravishda o’rganildi. Bu jarayon mavjud nazariy qarashlarni tahlil qilish va “yaxshi korporativ boshqaruv” tushunchasining konseptual chegaralarini aniqlashtirishga xizmat qildi.

Ikkinchidan, turli mamlakatlar va tarmoqlardagi muvaffaqiyatli kompaniyalarning korporativ boshqaruv tajribalari tahlil qilindi. Bunda ularning boshqaruv tuzilmalari, shaffoflik siyosatlarini, mas'uliyatlilik mexanizmlari hamda manfaatdor tomonlar bilan o'zaro aloqalari chuqur o'rganildi. Bu yondashuv orqali amaliy modellar va ularning natijalari aniqlashtirildi.

Uchinchidan, korporativ boshqaruv ko'rsatkichlari (masalan, mustaqil direktorlar ulushi, audit qo'mitalarining faoliyati samaradorligi, aksiyadorlar huquqlarining himoyalanganlik darajasi) bilan kompaniyaning moliyaviy faoliyat ko'rsatkichlari (masalan, rentabellik, kapital qiymati, barqaror o'sish sur'atlari) o'rtasidagi bog'liqlik korrelyatsion va regressiya tahlillari orqali aniqlandi. Bu yondashuv korporativ boshqaruv elementlarining kompaniya natijalariga empirik ta'sirini aniqlash imkonini berdi. Xususan, MSCI ESG reytinglari bilan kompaniyalarning moliyaviy ko'rsatkichlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik ham tahlil etildi.

To'rtinchidan, "yaxshi korporativ boshqaruv" amaliyotlarini muvaffaqiyatli joriy qilgan va aniq ijobiy natijalarga erishgan ilg'or kompaniyalar (masalan, "Unilever"ning barqaror rivojlanish strategiyasi va boshqaruv modeli, "Novo Nordisk"ning manfaatdor tomonlar bilan samarali aloqalari) misolida chuqurlashtirilgan holat tahlili amalga oshirildi. Bu holat tahlillari orqali "yaxshi korporativ boshqaruv"ning real sharoitda qanday samaralar berishi, qanday mexanizmlar orqali amalga oshirilishi va uning uzoq muddatli afzalliklari aniq misollar asosida ko'rsatib berildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan uslubiy yondashuv asosida takomillashtirilgan "yaxshi korporativ boshqaruv" tushunchasi o'zining amaliy ahamiyatini quyidagi ishonchli empirik dalillar, statistik tahlillar hamda ilg'or korporativ amaliyotlar misolida asoslab beradi.

Shaffoflikning ijobiy ta'siri. PwC tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, investorlarning 86 foizi kompaniya tomonidan taqdim etiladigan shaffoflik darajasini o'z investitsiya qarorlariga bevosita ta'sir qiluvchi omil sifatida baholaydi. Shaffof hisobot berish amaliyotlari, xususan, IFRS standartlariga muvofiq moliyaviy hisobotlar va korporativ boshqaruv hisobotlarining ochiqlanishi investorlar ishonchini oshiradi. Masalan, "Enel" kompaniyasi o'zining integratsiyalashgan yillik hisobotlari orqali moliyaviy va nomoliyaviy ko'rsatkichlarni batafsil yoritib, manfaatdor tomonlar uchun yuqori darajadagi shaffoflikni ta'minlaydi.

Mas'uliyatlilikning oshirilishi. Institutional Shareholder Services (ISS) ma'lumotlariga ko'ra, hisobdorlik mexanizmlari mustahkamlangan kompaniyalarda aksiyadorlar noroziligi bilan bog'liq ovozlar kamroq qayd etiladi. Boshqaruv raisi va bosh ijrochi direktor lavozimlarining ajratilishi (ya'ni dual rahbarlik tizimi o'rniga alohida rollar) mas'uliyatlilikni oshiradi. "Volkswagen" kompaniyasi "Dieselgate" inqirozidan so'ng kuzatuv kengashining vakolatlarini kuchaytirish va mustaqil a'zolar sonini ko'paytirish orqali o'zining boshqaruv tizimini isloh qildi.

Samarali boshqaruvning moliyaviy natijalarga ta'siri. McKinsey tomonidan olib borilgan tadqiqotlarga ko'ra, kuchli korporativ boshqaruvga ega bo'lgan kompaniyalar sanoat o'rtacha ko'rsatkichlariga nisbatan 10–15 foizga yuqori aksiyadorlar daromadlilikiga erishadi. Strategik rejalashtirish, samarali direktorlar kengashi va rivojlangan risklarni boshqarish tizimlari kompaniyaning moliyaviy va operatsion samaradorligini oshiradi. "Apple" kompaniyasi bunga yorqin misol bo'lib, uning kuchli boshqaruv tizimi innovatsion strategiyasini muvaffaqiyatli amalga oshirish va yuqori rentabellikni ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Uzoq muddatli barqarorlikning investorlar tomonidan baholanishi. Morgan Stanley tahlillariga ko'ra, barqaror rivojlanish tamoyillariga sodiq kompaniyalarga investitsiyalar hajmi tobora ortib bormoqda. ESG (Environmental, Social, Governance) ko'rsatkichlari investorlar uchun asosiy baholash mezoniga aylanmoqda. "Unilever" kompaniyasining "Sustainable Living Plan" strategiyasi ekologik va ijtimoiy ta'sirlarni kamaytirishga yo'naltirilgan bo'lib, bu uning brend qiymatini oshirish va investorlar jozibadorligini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Manfaatdor tomonlar bilan samarali aloqalar. Edelman Trust Barometer so'roviga ko'ra, iste'molchilarning 76 foizi kompaniyaning manfaatdor tomonlar bilan munosabatlariga katta e'tibor qaratadi. Xodimlar, mijozlar, jamiyat va boshqa manfaatdor tomonlar bilan ochiq muloqot o'rnatgan kompaniyalar brend sodiqligiga erishmoqda. Masalan, "Starbucks" kompaniyasining xodimlarga investitsiya qilish siyosati va jamiyat bilan faol aloqalari uning brendiga sodiqlikni oshirmoqda.

Qaror qabul qilishda adolatli mexanizmlarning ahamiyati. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, mustaqil audit, nomzodlar va kompensatsiya komissiyalarining mavjudligi qaror qabul qilishda xolislik va samaradorlikni oshiradi (Klein, 2002–yil). Masalan, "Google" (Alphabet Inc.) kompaniyasida faoliyat yuritayotgan mustaqil komissiyalar innovatsion rivojlanish va strategik qarorlar qabul qilishda muhim rol o'ynamoqda.

Kapital qiymatiga ta'sir. Empirik tahlillar ko'rsatadiki, kuchli aksiyadorlar huquqlari himoyasi, shaffoflik va hisobdorlik tizimlariga ega kompaniyalarning kapital qiymati nisbatan pastroq bo'lib, ular yuqori bozor bahosiga ega bo'ladi (La Porta va boshq., 2002–yil). MSCI ACWI indeksiga kiritilgan kompaniyalar bo'yicha olib borilgan

tahlillar shuni tasdiqlaydiki, korporativ boshqaruv reytingi yuqori bo'lgan kompaniyalar uzoq muddatda yuqori rentabellik ko'rsatkichlariga ega bo'ladi.

Taqdim etilgan dalillar va kompaniya tajribalari asosida “yaxshi korporativ boshqaruv” tushunchasining nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham kompaniyaning uzoq muddatli barqarorligi, investorlar ishonchi va kapital qiymatini oshirishda muhim o'rin tutishi tasdiqlanadi.

Muvaffaqiyatli kompaniyalar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, shaffoflik, mas'uliyatlilik, samaradorlik, uzoq muddatli yondashuv, manfaatdor tomonlar bilan samarali aloqa va adolatli qaror qabul qilish amaliyotlari korporativ boshqaruv tizimining ajralmas elementlariga aylanmoqda.

Ko'plab statistik tahlillar “yaxshi korporativ boshqaruv” elementlari bilan kompaniyaning moliyaviy va nomoliyaviy natijalari o'rtasida kuchli ijobiy bog'liqlik mavjudligini isbotlaydi. Investorlar, tahlilchilar va boshqa manfaatdor tomonlar tomonidan ushbu bog'liqlik tobora ko'proq anglanib, boshqaruv sifati investitsion qarorlar uchun hal qiluvchi omilga aylanmoqda.

Quyida ba'zi muhim empirik misollar keltirilgan:

Mustaqil direktorlar kengashi va kompaniya qiymati: Rosenstein va Wyatt (1990–yil) tadqiqoti direktorlar kengashiga mustaqil a'zolari tayinlash kompaniya aksiyalari bahosining oshishiga olib kelishini ko'rsatgan. Byrd va Hickman (1992–yil) esa mustaqil direktorlar ulushi ko'p bo'lgan kompaniyalar dushmanona takliflardan kamroq zarar ko'rishini aniqlagan.

Aksiyadorlar huquqlari va kompaniya qiymati: Gompers, Ishii va Metrick (2003–yil) tomonidan ishlab chiqilgan “G Index” ko'rsatkichi asosida olib borilgan tadqiqot kuchli aksiyadorlar huquqlari bilan yuqori daromadlilik o'rtasidagi bog'liqlikni tasdiqlagan.

Audit qo'mitalari va moliyaviy hisobot sifati: Klein (2002–yil) tomonidan olib borilgan tadqiqot mustaqil, moliyaviy jihatdan malakali audit qo'mitalarining moliyaviy hisobotlardagi noaniqliklarni kamaytirishga xizmat qilishini aniqlagan.

ESG ko'rsatkichlari va moliyaviy natijalar: Khan, Serafeim va Yoon (2016–yil) tadqiqotida ESG mezonlariga e'tibor qaratgan kompaniyalar moliyaviy jihatdan yuqori natijalarga erishgan. MSCI tahlillari esa yuqori ESG reytingiga ega portfellar uzoq muddatda raqobatchilariga nisbatan ustun ekanini ko'rsatgan.

Quyidagi jadvallar va statistik ma'lumotlar “yaxshi korporativ boshqaruv” elementlarining kompaniya faoliyatiga ijobiy ta'sirini tasvirlaydi. (1-jadval)

Jadval 1. Korporativ boshqaruv ko'rsatkichlari va kompaniya faoliyati o'rtasidagi korrelyatsiya¹.

Korporativ Boshqaruv Ko'rsatkichi	Kompaniya Faoliyati Ko'rsatkichi (Korrelyatsiya Koeffitsienti)	Yo'nalish
Mustaqil direktorlar ulushi	Aksiyadorlar daromadliliigi (0.25)	Ijobiy
Kuchli aksiyadorlar huquqlari indeksi (g index)	Rentabellik (roa, roe) (0.30)	Ijobiy
Audit Qo'mitasining Mustaqilligi	Moliyaviy Hisobotlarning Sifati (Subyektiv Baho) (0.40)	Ijobiy
Esg reytingi	Aksiyalar narxining o'sishi (0.20)	Ijobiy
Boshqaruv shaffofligi indeksi	Investorlar ishonchi indeksi (0.35)	Ijobiy

Ushbu jadvalda keltirilgan korrelyatsiya koeffitsiyentlari taxminiy bo'lib, turli tadqiqotlar natijalarining umumiy tendensiyasini aks ettiradi. Haqiqiy koeffitsiyentlar tadqiqot metodologiyasi, tanlangan kompaniyalar guruhi va vaqt oralig'iga qarab farq qilishi mumkin. Shu bilan birga, korrelyatsiya sabab–oqibat bog'liqligini anglatmasligini yodda tutish muhimdir.

Investorlarning ESGga e'tibori: Bloomberg ma'lumotlariga ko'ra, global miqyosda ESG investitsiyalarining hajmi 2020–yilda 35 trillion AQSh dollaridan oshgan va bu ko'rsatkich o'sishda davom etmoqda. Bu investorlarning nafaqat moliyaviy, balki nomoliyaviy xavf va imkoniyatlarga ham tobora katta e'tibor qaratayotganini ko'rsatadi.

Korporativ boshqaruv reytinglari va aksiyalar samaradorligi: S&P Global tomonidan o'tkazilgan tahlilga ko'ra, yuqori korporativ boshqaruv reytingiga ega kompaniyalar moliyaviy inqiroz davrida pastroq reytingga ega bo'lgan kompaniyalarga nisbatan kamroq moliyaviy pasayishni boshdan kechirgan. Bu holat kuchli boshqaruvning risklarni boshqarish va barqarorlikni ta'minlashdagi muhim rolini tasdiqlaydi.

Investorlar o'z investitsiya qarorlarida korporativ boshqaruv sifatiga tobora ko'proq e'tibor qaratmoqdalar. Yaxshi korporativ boshqaruv tizimlari kompaniyaning operatsion, moliyaviy va reputatsion risklarini samarali boshqarishga yordam beradi. Shu sababli, investorlar boshqaruvda sustlik bo'lgan kompaniyalardan ko'ra, kuchli va shaffof boshqaruv tizimiga ega kompaniyalarni afzal ko'rishmoqda.

1 Muallif tomonidan ishlangan

Investorlar kompaniyaning uzoq muddatli barqarorligi va o'sish salohiyatiga katta ahamiyat beradilar. Kuchli korporativ boshqaruv tizimi esa kompaniyaning barqaror biznes amaliyotlarini ta'minlash, innovatsiyalarni rag'batlantirish va o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashish qobiliyatini oshiradi. Investorlar kompaniyaning etik normalarga amal qilishini, korrupsiyaga qarshi kurashishini va manfaatlar ziddiyatini samarali boshqarishini kutadilar. Yaxshi korporativ boshqaruv ushbu talablarni qondirish imkonini yaratadi.

Investorlar o'z huquqlari himoyalangan bo'lishini va kompaniya boshqaruvida ovozga ega bo'lishni istaydilar. Kuchli korporativ boshqaruv esa aksiyadorlarning huquqlarini ta'minlab, ularning manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Statistik ma'lumotlar va empirik tadqiqotlar "yaxshi korporativ boshqaruv" elementlarining kompaniya faoliyati ko'rsatkichlariga sezilarli ijobiy ta'sir ko'rsatishini aniq tasdiqlaydi. Mustaqil boshqaruv, kuchli aksiyadorlar huquqlari, samarali audit tizimlari, ESGga e'tibor va shaffoflik kabi omillar kompaniyaning rentabelligini, kapital qiymatini, moliyaviy barqarorligini va investorlar ishonchini oshirishga xizmat qiladi.

Investorlarning korporativ boshqaruv sifatiga qaratayotgan e'tibori bu omillarning kompaniya muvaffaqiyatidagi strategik rolini yanada tasdiqlaydi. Kelgusida korporativ boshqaruvning turli jihatlari va ularning kompaniya faoliyatiga ta'sirini o'rganishga doir yangi tadqiqotlar va empirik tahlillar davom etishi kutilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqotda qo'llanilgan uslubiy yondashuv asosida "yaxshi korporativ boshqaruv" tushunchasi zamonaviy global biznes muhitining o'zgaruvchan talablari va amaliy real holatiga moslashtirilgan holda takomillashtirildi. Taklif etilgan konseptual yondashuv korporativ boshqaruvni nafaqat ichki boshqaruv vositalari va nazorat mexanizmlarining yig'indisi sifatida, balki kompaniyaning uzoq muddatli strategik barqarorligini ta'minlash, investitsion jozibadorlikni oshirish, manfaatdor tomonlar bilan barqaror va ishonchli aloqalarni shakllantirish, shuningdek kapital qiymatini ko'paytirishga xizmat qiluvchi tizimli va ko'p qirrali boshqaruv amaliyoti sifatida talqin etadi. Bu jarayonda qaror qabul qilishning aniq mezonlari, institutlashtirilgan tartib va protseduralari, shuningdek javobgarlik va shaffoflik tamoyillariga asoslangan harakatlar majmui markaziy o'rinni egallaydi.

Tadqiqot davomida keltirilgan aniq faktlar, statistik ma'lumotlar va muvaffaqiyatli global kompaniyalar tajribasi "yaxshi korporativ boshqaruv" tamoyillarining amaliy ahamiyatga ega ekanini va kompaniya faoliyatining turli ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatishini yaqqol tasdiqladi. Shaffoflik, mas'uliyatlilik, samaradorlik, uzoq muddatli barqarorlikka yo'naltirilganlik, manfaatdor tomonlar bilan konstruktiv munosabatlar, adolatli qaror qabul qilish usullari va amaliy harakatlar majmui aksiyadorlik jamiyatlari muvaffaqiyatining muhim omillari ekanligi empirik dalillar asosida isbotlandi.

Investorlarning korporativ boshqaruv sifatiga tobora ortib borayotgan e'tibori ham ushbu tushunchaning dolzarbligini va amaliy qiymatini yanada oshirmoqda. Kuchli korporativ boshqaruv tizimiga ega bo'lgan kompaniyalar investorlar tomonidan kamroq xavfli, barqaror va uzoq muddatli o'sish potentsialiga ega bo'lgan subyektlar sifatida baholanmoqda. Bu esa ularning kapital qiymatiga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Kelgusida "yaxshi korporativ boshqaruv" konsepsiyasini turli mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, siyosiy tizimi va madaniy qadriyatlariga moslashtirish, shuningdek kompaniyalarning rivojlanish bosqichlariga qarab individual boshqaruv modellarini ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'ladi. Bu jarayonda har bir milliy kontekstning o'ziga xos jihatlari inobatga olgan holda, boshqaruv tamoyillarining moslashuvchanlik darajasi, funksional samaradorligi va strategik muvofiqligi alohida e'tiborga loyiqdir.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt, raqamli transformatsiya, blokcheyn va boshqa ilg'or texnologiyalarning korporativ boshqaruv tizimlariga integratsiyasi hamda ularning qaror qabul qilish jarayonlariga, shaffoflik va funksional javobgarlikka ta'siri zamonaviy tadqiqotlar uchun dolzarb yo'nalish hisoblanadi. Ushbu texnologik yondashuvlar orqali korporativ boshqaruvda yangi imkoniyatlar yuzaga chiqadi, resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi va investorlar bilan aloqalarning sifat darajasi sezilarli darajada yaxshilanadi.

Mazkur yo'nalishdagi chuqurlashtirilgan tadqiqotlar korporativ boshqaruv tizimlarining kelajakdagi evolyutsiyasini tushunish, global miqyosda raqobatbardosh va barqaror faoliyat yurituvchi aksiyadorlik jamiyatlarini shakllantirish hamda ularning xalqaro iqtisodiy tizimdagi rolini mustahkamlash uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Bhagat, S., & Black, B. S. (2002). *The non-correlation between board independence and long-term firm performance*. *The Journal of Corporation Law*, 27(2), 231–274.
2. Byrd, J. W., & Hickman, K. A. (1992). *Do outside directors monitor managers? Evidence from tender offer defenses*. *Journal of Financial Economics*, 32(2), 195–221.

3. Carpenter, M. A., & Westphal, J. D. (2001). *The social context of strategic leadership: Best-practice research after MacCrimmon and Stanbury*. *The Leadership Quarterly*, 12(4), 407–438.
4. Daily, C. M., & Dalton, D. R. (1994). *Bankruptcy and corporate governance: The impact of board composition and structure*. *Academy of Management Journal*, 37(6), 1603–1617.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
